

Оксана Шостак
Кандидат філологічних наук, доцент
Національний авіаційний університет,
м.Київ

**ПЕРЦЕПЦІЯ МОТИВУ «ВІНДІГО» У РОМАНІ
Н.СКОТТА МОМАДЕЯ «БУДИНОК, СТВОРЕНИЙ
ІЗ СВІТАНКУ»**

Зазвичай, будь-яка інформація, незалежно від того в якій формі вона виражається, несе у собі визначене повідомлення під яким розуміють завершену впорядковану множинність елементів сприйняття, об'єднаних у смислову структуру. Сучасний індіанський дискурс США і Канади неможливо відірвати від історії та фольклорної традиції корінних народів континенту. До появи білих на континенті півсторіччя тому, основну загрозу життю людей становив нестаток їжі та зменшення поголів'я тварин, що на них велося полювання у конкретній місцині, і зазвичай це відбувалося взимку. Цей страх персоніфіковано у фольклорному образі віндіго – тілесного втілення метафізичного духу зимової стужі й голоду, величезного льодяного монстра, що блукає лісами узимку, шукаючи людей щоб їх проковтнути, його ще називають лісовим духом-людодом, хитрим і шалений, не обтяжений жодними принципами, що живе, керуючись лише тваринними інстинктами. Цей образ у людській свідомості архетипно репрезентував насильницьку смерть, найжахливіший вид смерті для індіанців, сама смерть у свідомості цих людей була невід'ємним елементом кола життя, а смерть у битві була навіть почесною.

Згідно із міфологією, віндіго – це висока істота із ротом без губів, гострими зубами, у них прозоре тіло, зроблене із льоду або вкрите білою шерстю, часом їх описують як абсолютно лисих. Основа поведінки віндіго- це ненаситний голод. Вони приманюють своїх жертв характерним свистом, який приводить

до помутніння свідомості. «Віндіго в міфах оджибве (чіппева) і деяких інших алгонкських племен дух-людожер. Він живе на півночі, підстерігає людей і нападає на них. Спочатку він сприймався як символ ненаситного голоду, але надалі став слугувати як застереження проти будь-яких надмірностей і зловживань у людській поведінці» [3, с. 121]. Сучасні дослідники психології підсвідомого, спираючись на роботи Б.Поршнева, роблять припущення що архетип віндіго сформувався ще у кам'яному віці унаслідок необхідності палеоантропів займатися некрофагією із метою забезпечувати себе білковою їжею. Криза екологічних ніш, що призвела до внутрішньовидової диференціації призвело до появи неоантропів (кроманьйонців), котрі слугували як головний ресурс їжі для палеоантропів. «Надалі це призвело до популяційної втечі неоантропів від канібалістичного «диктату» палеоантропів, що призвело до раннього заселення Америки неоантропами-палеоазіатами. Стрімка еволюція неоантропів і поступова деградація палеоантропів призвели до того, що останні у значній мірі вимерли й частково асимілювалися у середі неоантропів. .. Однак, ... на рівні колективного підсвідомого ми спостерігаємо його присутність цілком явно. Віндіго, деви, сатири, ліші, Мінотавр, вовкулак, б'йоркс'орк – усе це цілком співвідноситься із образом палеоантропа й специфікою того «сліду», що він залишив у родовій пам'яті неоантропа». [5, с. 232-233]. Зазвичай віндіго просто переслідує свою жертву, але часом він використовує зовсім іншу тактику, насолоджуючись полюванням. «Самотній подорожній, опинившись у лісі, починає чути дивні звуки. Він оглядається у пошуках джерела, та він нічого не в змозі побачити, крім метушіння, бо віндіго рухається занадто швидко, щоб його могла засікти людське око. Через якийсь проміжок часу він, можливо, тихо зареве, тому що йому подобається активне полювання. І коли подорожній починає від

страху втікати, віндіго атакує. Йому немає необхідності влаштовувати засідки на свою жертву. Він швидше і сильніше ніж будь-яка людина, однак він отримує задоволення від своїх мисливських ігор» [5, с.233]. Архетип віндіго можна інтерпретувати по-різному, відповідно до різних міфів про його появу. Один із них інтерпретує віндіго як людину, що поступово втрачає людську подобу через використання чорної магії і ритуального канібалізму. Саме у цій іпостасі постає альбінос, якого вбиває Авель, герой роману Н.Скотта Момадея «Будинок, створений із світанку». Зазвичай, досліджуючи цей роман, науковці мало уваги приділяють цьому образу і його походженню, концентруючи свою увагу на центральному персонажі [1,2,6,7,9,10]. В кращому випадку повторюється «біла» точка зору, виказана католицьким священиком у романі: «Ми маємо справу із психологією, про яку майже нічого не знаємо. ... Я не бачу способу судити про неї об'єктивно чи скільки-небудь точно. Я вірю, що ця людина скоїла це (вбивство), керуючись уявою такої сили, котру ми не здатні зрозуміти» [8, с.101-102; 6, с.73].

На приналежність альбіноса до віндіго (палеоантропів) вказує запис у щоденнику падре: «Почув я нині про дивну річ і пішов відвідати дитину, народжену 3 числа у Мануаліті Фрагуа, дружини Дієго. Таких називають альбіносами, бо вона біліша від усіх коли-небудь бачених мною, навіть серед білої раси. Навколо очей і рота шкіра мертвенна, схожа на сире м'ясо, на голові мізерні білі волоски, наче у старій людини, і плач її ледве чутно» [8, с.50]. Опис цієї дитини актуалізує архетип жахливого немовляти. Так А.Сагайдак підкреслює, що «жахливе немовля» позбавлене гармонійного інфантізму. «Воно виглядає як маленький дорослий, а найчастіше стара людина. В той же час сучасні антропологи говорять наступне : «Аналіз кістяків показує, що діти неандертальців виглядали немов маленькі дорослі й , очевидно, їх полова зрілість наступала вже десь у 8-10

років» [5, с.233]. Показовий сам факт, що протягом роману у цього героя практично немає імені, його йменують білим, альбіносом, лише із щоденникових записів Брата Ніколаса дізнаємося, що ім'я його Хуан Рейес.

Поява альбіноса серед вершників під час свята святого Сантьяго на древній площі міста описана із точки зору чужої для індіанської культури, вперше читач спостерігає його очима Анджели Синджон. Письменник наче протиставляє обпалені сонцем руки Авеля у попередньому реченні із незвичною зовнішністю альбіноса: «Один із вершників вражав своєю зовнішністю. Він був великий, гнучкий, дуже верткий і білий. Шкіра у нього була надзвичайно білою, а очі прикриті маленькими кольоровими окулярами» [8, с. 42]. (Усі переклади англomовних текстів О.Ш.). Навіть у описі представниці далекої від корінної культури вбачаємо риси віндіго. На наступних сторінках письменник конкретизує цей образ підкреслюючи його неприродність: «Біла людина була величезна й масивна, його рухи були могутніми й водночас обачними. ... Він правив конем так міцно, що задні копита вгрузли у землю. Анджела в захопленні спостерігала як альбінос перетворився на уособлення волі й сконцентрованої сили тварини. Гармонійне сум'яття, сповнене симетрії і звуку. І все ж щось було не так, щось випадало із загального ладу, це щось було чимось надприродним» [8, с. 43]. Далі Анджела розглянула «череп, що просвічував через рідке світло-жовте волосся», «величезне обличчя із відкритими синьо-фіолетовими губами», повну відсутність брів, тяжку безкровну руку, більше схожу на мармур чи білий сланець ніж на людську плоть, повну відсутність людських очей, замість яких слугували кольорові окуляри, що нагадували близько посаджені монетки.

Під час свята відбувається змагання мисливців і не дивно, що перемога дістається альбіносу, уособленню віндіго, найспритнішому мисливцю. Його рухи нагадують рухи віндіго, їх

просто неможливо побачити. Події у цій сцені нагадують німе кіно, звуки повністю відсутні. «Альбінос поривчасто шмагав, його дії видавали німу злобність, сам він тримався відчужено, майже спокійно у якомусь верховному значенні цього слова. Птах вже був мертвий, та він все шмагав, зламав їй шию, забризкавши все навкруг кров'ю. Гніда конячка присідала, піднімаючись на диби, Авель тримався у сідлі. Вороний кінь продовжував насідати, відрізавши будь-кий шлях до відступу. Все це був сон, сум'яття тіней у згасаючому багрянному вогні сонця, що виблискувало на сріблі прикрас і віконному склі, а трошки менш полум'яно на шорсткій поверхні стін» [8, с. 45]. Символ сонця і вогню у цій сцені присутній не даремно – віндіго неможна вбити звичайною зброєю, але як будь-який зимовий монстр він боїться вогню.

Наступний раз, коли альбінос з'являється на сторінках роману, він розпочинає справжнє полювання за дідусем Авеля. Та захоплений роботою старий не зразу відчуває його присутність. У цій картині вже присутній звук, так наче віндіго, що вийшов на полювання приманює таким чином свою жертву. «Звідки цей шепіт? Щось заповзло під шкаралупу його втоми невиразне, наче голос невеликої тваринки, польової миші або кролика. ... Але що це? Увесь день його думки блукали у минулому, вже звично і без будь-яких зусиль, та розум контролював перебіг роботи. ... Та зараз, після тяжкого напруження, старече тіло відпустило мозок і враз він відчув чийось чужу присутність, котра була тут вже якийсь час, не наближаючись, але неминуче наростала з кожною хвилиною, а може й годиною, у повітрі, над полем і урожаєм. У вухах дзвеніло від напруги, та він нічого не почув, крім м'якого шепоту води й вітру. ... Та було щось понад цим, те що не входило у межі звичайної тиші: збудження чийогось подиху, який відчувався хвилину тому назад, таке невідступно-невловиме... Він був занадто старим, щоб боятися. Його реакція на незвідане була лише глухим сумом, смутним бажанням заплакати, бо зло давно

переслідувало його і він не мав чим оборонитися від нього. Перехрестивши кукурудзу і піднявши сапу, він почовгав до світлішого краю поля. А на місці, де він тільки стояв по борозні пробігла вода й перелилася через край, вона заповнила сліди від його підшов. ... І знову вчулося дихання, часте і нерівне. І підсліпуваті очі над роззявленим ротом прослідкували як старий йде із поля, а лисі повіки безпомічно моргають за кольоровими скельцями» [8, с. 65-66]. Чому не напав віндіго? Очевидно через те, що старий не став грати жертву, мисливської забави не відбулося.

У романі «Дім, створений із світанку» не дається прямого пояснення чому билися Авель і альбінос, не зміг пояснити Авель цього і на суді, оскільки уявлення про життєві цінності народу навайо і публо у значній мірі відрізняються від європейських, котрі лягли в основу судочинства. Можна зробити припущення, що Авель у такий спосіб прагнув захистити діди і своє рідне місто від зазіхань монстра, якщо не фізичних, то духовних. Опис сцена боротьби альбіноса із Авелем знову актуалізує архетип віндіго. Річ у тім, що у міфології віндіго майже безсмертні, їх неможливо вбити звичайною зброєю, годиться лише посріблена. «Білий підняв руки неначе щоб обхопити його і ступив крок вперед. ... Та Авель вже схопився за ножа і встиг витягти його. Він піддався потиску білого і всадив лезо йому під ребра навскоси. Руки білого лягли Авелю на плечі і на мить білий завмер. Обличчя його нічого не відобразило, ні болю, ні люті, лише напівпрозора блідість і дивне поєднання суму і здивування залягло на вустах та невидимо з'явилося під окулярами. Здавалося, що він дивиться кудись поза Авелем, споглядаючи темряву і дощ, у чорну безкінечність звуку і тиші. Далі він ще сильніше стиснув Авеля своїми руками. Авелю вчулося торжество у його подиху і тихий ледь чутний свист прямо йому у вухо., відчув сині дражливі губи поруч із обличчям, відчув обрис губів і гарячий слизький кінчик язика, що звивався. Охоплений жахом він постарався вирватися,

але біла людина тримав його міцно. Він витягнув ніж і всадив його знову, нижче, де у пах із усією міццю руки. Плоть відкрилася і паруюча кров бризнула йому на руку. Біла безмежність плоті продовжувала стискати його, зчепившись разом у жесті-бенедикції (благословення їжі у католиків О.Ш.), а жахливий погляд був зафіксований дець позаду нього. Потім голова дещо схилилася наче для того, щоб прошепотіти про темряву і дощ, бліда плоть лица смикнулася, та величезні сині уста залишилися відкритими, не видавши жодного звуку. Білі руки ще міцніше стискали Авеля, здавалося, що їх сила зростає пропорційно тому як борсався АVELЬ. Від жаху Авель тільки й знав, що відбиватися ножем. Він бив по цим величезним рукам і нарешті вони випустили його, і він відкотився назад, затинаючись і завиваючи від знемоги. ... Коли він поглянув уверх, то побачив, що білий все ще стоїть із зосереджено-напруженим виразом обличчя, наче очікуючи чогось. Лише здавалось, що він якось зів'яв і зістарився. За мить до того як звалитися величезне тіло витяглося вгору і наче відкинуло свою вагу і вік; після того кістки усередині нього почали танути і він опустився на землю» [8, с. 82-83]. Жахливого духа переможений, але згідно із міфологічною традицією воїн, що переміг його наражається на небезпеку сам перетворитися на нього. Подальша ізоляція героя і його пошук себе, може бути розглянута як своєрідне «очищення» після його зіткнення із потойбічною істотою, оскільки, віндїго може захопити тіло свого переможця і тим продовжити своє життя.

Література

1. Волкова С.В. Мифолорно-авторский образ в романе Скота Момадея «Дом из рассвета сотворенный» : когнитивно-семиотический и нарративный аспекты » /С. Волкова// Science and Education a New Dimension: Philology, 1(3). Issue: 13. - Budapest 2013. – С.33-38.

- 2.Димитриева В.Н. Мифологизм художественного сознания Н.Скотта Момадэя: творчество1960-х годов :дис. ... кандидата филол.наук: 10.01.03/ Димитриева В.Н. – Чита, 2002. – 255с.
- 3.Мифологический словарь /[гл.ред. Е.М.Мелетинский]. – М.: Советская Энциклопедия, 1991. – 736 с.
- 4.Проблемы становления американской литературы /[гл.ред. Я.Н.Засурский]. – М.: Наука, 1981. – 384 с.
- 5.Сагайдак А.Н. Палеопсихологические детерминанты формирования архетипа ужасного младенца/ А.Сагайдак// Вісник ОНУ імені І.І.Мечникова. Психологія. – 2012. – Т.17. Вип.8(20). – С.228-235.
- 6.Семенова С.А. Устная традиция в творчестве индейских писателей США (на материале творчества Лесли Мармон Силко и Н.Скотта Момадэя 1960 – 1980-х годов) :дис. ... кандидата филол.наук: 10.01.03/ Семенова С.А. – м.,2005. – 156 с.
- 7.Landrum L/ The Shattered Modernism of Momaday’s House Made of Dawn // Modern Fiction Studies. – Vol. 42. – 4.- 1996, Winter. – p.763-786.
- 8.Momadaya, N.Scott. The House Made of Dawn :[novel] / N. Scott Momadey. – N.Y.: Harper&Row, 1968. – 212 p.
- 9.Schubnell M. N. Scott Momadey : The Cultural and Literary Background. – Norman: University of Oklahoma Press, 1985. - 336p.
- 10.Selindger B. House Made of Dawn: A Positively Ambivalent Bildigsroman // Modern Fiction Studies. – Vol.45. – 1999, Spring. – p.38-68.